

У сучасній практиці в Україні використовується ряд моделей «телефону довіри»:

1. професійна модель, коли на телефоні довіри працюють фахівці – психологи;
2. волонтерська модель, яка використовує допомогу людини, яка добровільно прийшла в програму;
3. підліткова модель, коли волонтерами-консультантами виступають підлітки, що пройшли спеціальну підготовку.

В Україні, зокрема і в Запоріжжі, вже багато років працює анонімна консультаційна лінія «Телефон довіри». Кожна дитина та підліток, які опинилися в складних обставинах або мають наміри піти з життя, мають змогу звернутися до національної дитячої «гарячої лінії»: 0 800 500 225 (зі стаціонарних телефонів) або 116 111 (з мобільних телефонів). Фахівці вислухають як дорослих, так і дітей, які не в змозі самотійно вирішити проблеми.

Отже, можна зробити висновок що діяльність соціальних служб та «телефону довіри» мають позитивні результати, адже за статистикою, в Україні з 2010 р. по 2016 р. кількість самогубств знизилася на 9,8%[1]. Варто зазначити, що це також пов'язано з початком функціонування «телефонів довіри». Але сьогоднішня статистика щодо суїцидів серед підлітків, яка на жаль збільшується, свідчить про те, що необхідно все ж таки вдосконалювати технології роботи з підлітками-суїцидентами та покращувати профілактичні заходи.

На жаль, запровадження сучасних форм та методів профілактики суїцидів у кризових стаціонарах, шляхом амбулаторної допомоги, патронажу, психологічної консультації, створення "телефонів довіри" до сьогодні не набуло масштабів державної програми і загалом є справою ентузіастів. В умовах відсутності єдиних стандартів та підходів до боротьби з суїцидами в державі, соціальним службам необхідно активніше залучати можливості недержавних організацій. Маємо надію, що скоро з'являться Центр профілактики суїцидів та буде затверджена загальнодержавна програма, яка зможе суттєво змінити на краще вирішення цієї, в першу чергу, соціальної проблеми.

Список використаних джерел

1. Статистика самогубств неповнолітніх в Україні. URL:<https://hromadske.ua/samogubstvo> (дата звернення: 24.03.2021).
2. Прийменко В. М. Суїцидальна поведінка. Психологічний аналіз і профілактика: методичні рекомендації для практичних психологів і соціальних педагогів. Київ : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2015. 43 с.
3. Дюркгейм Е. Самогубство : соціологічне дослідження / Пер. з фр. Л. Кононович. К. : Основи, 1998. 519 с.
4. Силяхіна В. И. Система работы по профилактике суицида (методические рекомендации). Кривой Рог : СОШ №4, 2005. 34 с.
5. Рибалка В. В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівській молоді : Методичні рекомендації. К. : ПППО АПН України, КФ ВМУРоЛ «Україна», ППЩербатих О. В. 2007. 68 с.

Балухтіна О. М.,

кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри соціальної роботи та психології
Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна

Махніборода Д. О.,

студентка 3 курсу, спеціальність 231 «Соціальна робота»
Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї: ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Сьогодні проблема домашнього насильства вважається однією з найрозповсюдженіших в усьому світі. В Україні, за даними досліджень, близько 70% жінок зазнають різноманітних форм сімейного насильства та до 35% неповнолітніх систематично застосовуються жорстокі форми покарання. Також, майже половина всіх випадків згвалтувань, більше третини навмисних убивств і злочинів скоюються в сім'ї [1, с. 73].

Дослідженню домашнього насильства присвячені роботи Б. Головкина, С. Денисова, В. Дзунзи, І. Долянської, О. Ільяшенко, Ю. Петрушенко, Т. Циганчук та ін. Також, вченими проаналізовані різні аспекти цієї проблеми: гендерне насильство в Україні (М. Аніщук); історичні витоки домашнього насильства (Л. Сукмановська); питання кримінально-правового захисту від насильства в сім'ї (Г. Заславська); адміністративно-правове забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження насильства в сім'ї відносно дітей (О. Ткаленко); соціологічні аспекти домашнього насильства (Я. Вознюк) [2, с. 11]. Серед соціологів до проблем насильства в сім'ї вперше зверталися О. Конт, Е. Дюркгейм та Р. Мертон.

Соціологічний підхід до пояснення природи психологічного насильства в родині розглядає загальні уявлення і норми в соціальних групах. Згідно цього, насильство в сім'ї можна вивчати як явище, яке існує, тому, що немає соціальних заборон на його здійснення, або тому, що є функціональні причини його існування в конкретних умовах.

Корінь проблеми насильства криється в середовищі, яке оточує кривдника, наприклад, в поведінці значущих близьких осіб. З допомогою спостереження за результатами поведінки інших індивід дізнається, які види поведінки, в тому числі і соціально неадекватні, допомогли досягти бажаних результатів та не привели до небажаних санкцій.

Психологічне насильство, а також психічне, емоційне чи ментальне зловживання (від англ. «psychological violence, psychological, emotional or mental abuse») – це форма насильства, яка характеризується тим, що людина піддається сама або піддає іншу особу поведінці, яка може призвести до психологічної травми, включаючи тривогу, хронічну депресію або посттравматичний стресовий розлад. Утримання є ще однією формою заперечення, включає в себе відмову слухати, відмову у спілкуванні та емоційне відкличання як покарання. Отже, психологічне насильство – це будь-яке зловживання, яке є емоційним, а не фізичним. У науці виділяють три загальні закономірності зловживань – агресія, заперечення та мінімізація [3, с. 37].

Досить непросто відрізнити насильство від конфліктних ситуацій, суперечок, які виникають у будь-якій родині та є підґрунтям для подальшого розвитку здорових сімейних стосунків. Ознаками психологічного насильства є: постійна образлива критика, маніпулювання, контроль над життям жертви; звинувачення, засудження, словесні образи; обзивання нецензурними словами, приниження; ігнорування як спосіб «покарання» (як серед дорослих, так і щодо дітей); покарання та погрози покарання, погрози життю й здоров'ю, заборона висловлювати свою думку, вільно пересуватися поза домом та спілкуватися з близькими; зняття людиною із себе відповідальності за негативний вплив на психологічний стан жертви; ізолювання жертви від спілкування з друзями чи родиною, контроль над спілкуванням через прочитання особистої пошти і повідомлень у соцмережах; знецінення людини, цілковитий контроль над усіма сферами її життя [1, с. 83].

Серед психологічних наслідків насильства, можна виділити такі: почуття провини, почуття сорому, замкненість, страх спілкування, низька самооцінка, зневіра у собі, депресія, відчай, небажання жити.

Жертвами насильства в сім'ї стають люди будь-якого віку, статі, рівня освіти та соціального статусу, але найбільш вразливими до насильства в сім'ї є жінки та діти. Так, за оцінками Світового банку від 20% до 50% жінок у різних країнах були жертвами насильства в сім'ї, 30%-50% дітей, від 4% до 6% людей літнього віку [1, с. 104].

За 2019 р. в Україні зафіксовано 130 514 звернень з приводу домашнього насильства, що на 15 % більше, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (110 687 звернень), з них: від дітей надійшло 1 055 звернень; від жінок – 114 811 звернень, що становить 88 % від загальної кількості; від чоловіків – 14 648 звернень, що складає 10,5% від загальної кількості звернень [4].

На сьогодні, через пандемію та самоізоляцію, ситуація стає гіршою. Протягом кількох місяців 2020 р. за даними МВС на лінію "102" надійшла 101 тис. викликів з приводу домашнього насильства. За інформацією громадської організації «Ла Страда-Україна», за

місяць карантину, з 12 березня по 12 квітня 2020 р., на Національну гарячу лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації надійшло 2 051 звернення про домашнє насильство. В лютому 2020 р. ця цифра була майже вдвічі меншою – 1 273, з яких близько 53% звернень стосувалися психологічного насильства, 36,5% фізичного і майже 10% – економічного. В 86,6% всіх випадків звернення надходили від жінок. Наведена статистика свідчить про те, що психологічне насильство займає значну частку правопорушень в нашому сьогоденні. В Україні, за перші два місяці 2021 р. правоохоронці зареєстрували понад 1 000 правопорушень щодо домашнього насильства, до суду було направлено більше ніж 600 справ.

Безумовно, профілактичні заходи проводять з метою впливу на фактори, що детермінують негативне явище і попереджають розвиток проблеми, пов'язаної з девіантною поведінкою. Первинна профілактика, як загальна просвіта населення, застосовується в основному для благополучних сімей та має такі форми, як: групова профілактична робота (тренінги, інтерактивні дискусії, відеолекторії, семінари тощо) та індивідуальна робота з певною категорією населення, яка становить групу ризику, як, наприклад, діти з неблагополучної сім'ї.

Прикладом первинної профілактики є щорічна акція «16 днів проти насильства», під час якої тисячі громадян та сотні державних і громадських організацій з більш ніж 100 країн світу з 25 листопада по 10 грудня активізують свої зусилля заради об'єднуючої мети: збільшити розуміння та обізнаність про всі форми насильства у співвітчизників, створити в конкретному регіоні (або державі в цілому) соціальний простір, вільний від насильства.

Вторинна профілактика передбачає три основні кроки, які можуть допомогти в налагодженні комунікації в роботі з жертвами домашнього насильства: 1) визнання (те, що відбувається з нею – це протиправні дії, які мають негативні наслідки для неї та інших членів родини); 2) називання (ситуація, в якій вона перебуває – не сварка, а домашнє насильство, «я потерпаю від домашнього насильства», «я є жертвою домашнього насильства»); 3) розуміння, що з нею відбувається (пояснить, що насильство – це поведінка, яку обрав насильник, це його свідомий вибір, щоб досягнути якихось результатів: контролю, маніпуляцій, задоволення власних потреб протиправним шляхом).

Третинна профілактика проводиться як з тими, хто постраждав від жорстокого поводження і має на меті навчання самозахисту так і з тими, хто здійснює таке поводження – як соціальне навчання і контроль, що є умовою збереження сім'ї, залишення батьківських прав тощо. Це вже є реабілітаційна робота безпосередньо з жертвами насильства. Проводить її кваліфікований психолог, залучаючи жертву до груп взаємопідтримки, відвідування корекційних програм тощо.

Для надання допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, в Запорізькій області діють чотири центри. Запорізький обласний центр соціально-психологічної допомоги працює цілодобово і розрахований на одночасне перебування до 10 осіб. У м. Мелітополь працює притулок «Фіалка». В м. Запоріжжя діє Центр соціальної підтримки дітей та сімей «Затишна домівка». У м. Бердянськ притулок функціонує на базі міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Також, на сьогодні в м. Запоріжжя існує група взаємодопомоги для жінок та проводиться психологічна групова робота з дітьми у Центрі соціально-психологічної допомоги для постраждалих від домашнього насильства ГО «Взаємодія».

Очевидно, що на всіх рівнях профілактики психологічного насильства в сім'ї слід враховувати травматичний досвід людини у дитинстві, відсутність чітких цілей як у вихованні дітей, так і стосовно власного майбутнього, перевага деструктивних методів спілкування в сім'ї, відсутність навичок конструктивної взаємодії.

Сьогодні проблема психологічного насильства стала усвідомлюватися суспільством. І як реакція на це явище, почали створюватися різні програми з профілактики, консультативні центри, які надають психологічну і соціальну підтримку жертвам. Вдосконалюється законодавство України. Так, Кабінет Міністрів затвердив державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на

2021–2025 рр., в межах якої планується створення єдиного підходу для розвитку і розбудови притулків та відповідної інфраструктури для постраждалих від домашнього насильства осіб. Найефективнішим, на думку експертів, є арешт агресора-кривдника, бажано зі збільшенням його максимальної тривалості з 15 до 20-30 діб, оскільки штрафи, не будучи ефективним засобом покарання, лягають на плечі жертви та обтяжують спільний сімейний бюджет.

Очевидно, що боротьба з цим явищем в сім'ї, окрім правоохоронних органів, залежить також від зусиль соціальних служб, суспільних рухів та засобів масової інформації.

Список використаних джерел

1. Соціологія девіантної поведінки: навчальний посібник / уклад. І. С. Веред та Ю. В. Кушнір. Донецьк: КПЦ, 2013. 192 с.
2. Кочемировська О. О. Можливість виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. Посібник для соціальних працівників. Харків: НТМТ, 2008. 186 с.
3. Герасіна Л. М. Насильство як соціальна деструкція. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Казаріна*. Серія: Соціальне дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2015. №1148. С. 35–40.
4. Соціальний звіт за 2019 р. URL : <https://www.msp.gov.ua/news/18746.html> (дата звернення: 22.03.2021).

Бондаренко М. С.,

магістрантка гр. МСРп-191

Національний університет «Чернігівська політехніка»(м. Чернігів, Україна)

Науковий керівник: **Ревко А. М.,**

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи

Національний університет «Чернігівська політехніка»(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

В умовах розвитку сучасного суспільства існує чимало питань, які потребують вирішення, серед них і соціальні. З'являється потреба пошуку нових шляхів вирішення соціальних проблем. Беручи до уваги досвід інших країн, таких як США, Канада, Франція та інші, дієвим є використання інструменту соціального підприємництва. Це зумовлено тим, що значна частина вітчизняних неприбуткових організацій існують завдяки підтримці іноземних інвесторів, підлаштовуючись під їхні вимоги. Проте, впровадження практики соціального підприємництва дасть можливість таким організаціям бути незалежними та здійснювати діяльність відповідно до власних бажань та потреб. З огляду на це, розвиток соціального підприємництва в Україні дасть поштовх до розвитку підприємницької діяльності загалом.

Чимало вчених зробили внесок у дослідження питання соціального підприємництва, серед них С. Алворд, Г. Діс, Б. Дрейтон, Дж. Майр, І. Марті, М. Маклін, А. Передо, Р. Спір та інші, а також українські автори, а саме: З. Галушка, О. Кіреєва, А. Ревко, В. Удодова та інші.

Метою статті є визначення ролі соціального підприємництва у вирішенні соціальних проблем.

Поняття «соціальне підприємництво» відносно новітнє та є незрозумілим для більшої частки українців, хоча США та Європа використовують його давно. Сучасне суспільство намагається вирішити гострі соціальні проблеми, використовуючи підприємницькі кошти. Наявність в країні великої кількості суспільних проблем, з вирішенням яких держава не справляється, викликало необхідність розвитку соціального підприємництва. Під цим поняттям розуміють новий ринковий інститут, який оптимально поєднує економічну стійкість і соціальну відповідальність, що є необхідним для модернізації української економіки. Існує також визначення соціального підприємництва як бізнесу, що має переважно соціальні цілі та доходи, котрий головним чином реінвестує у розвиток підприємства та/або спрямовує на громадські справи чи вирішення гострих соціальних проблем [4].